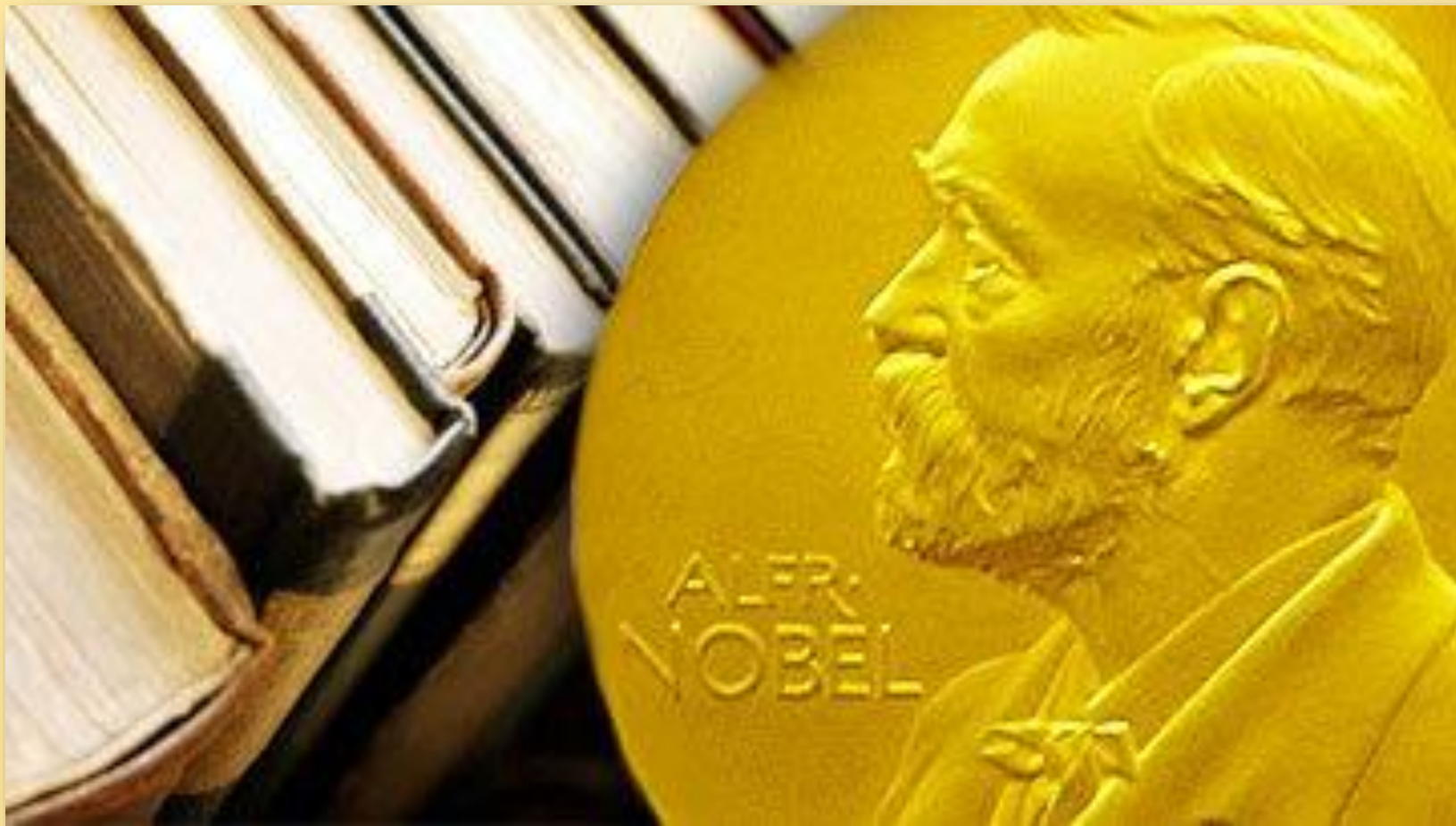
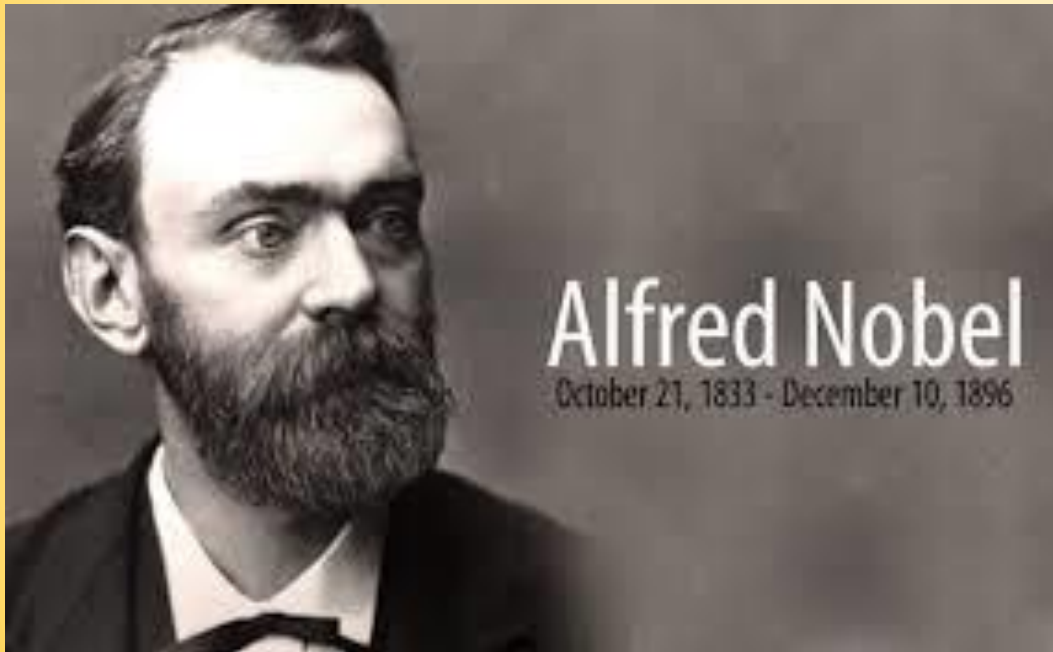

ПІД ЗНАКОМ НОБЕЛЯ

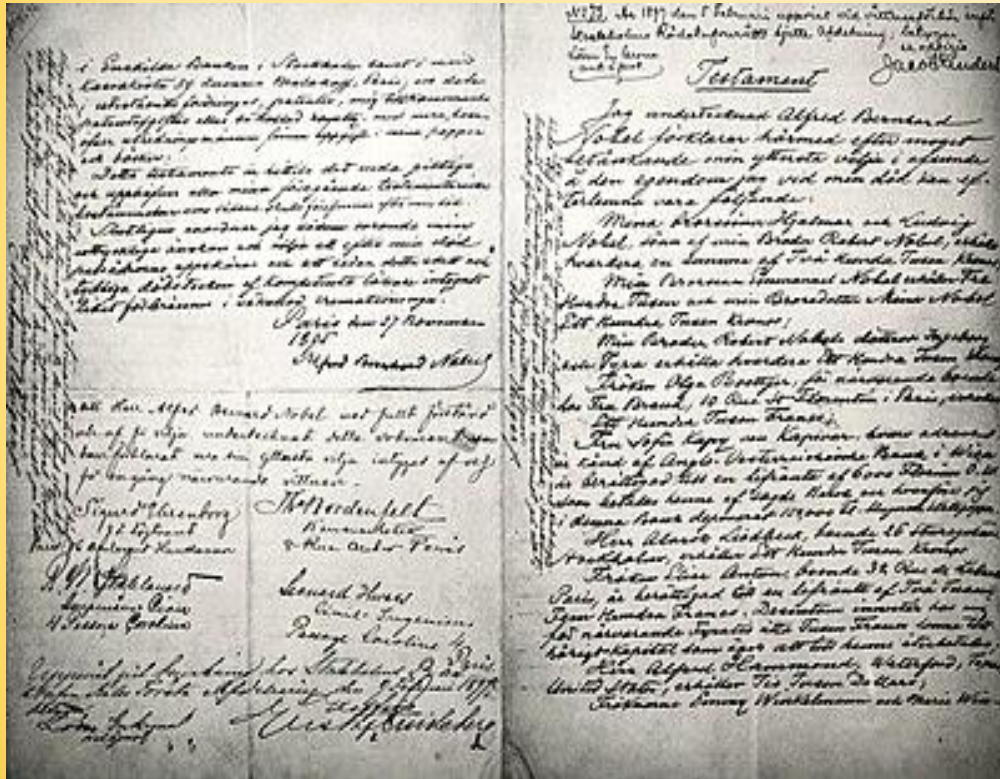

Засновник Нобелівської премії

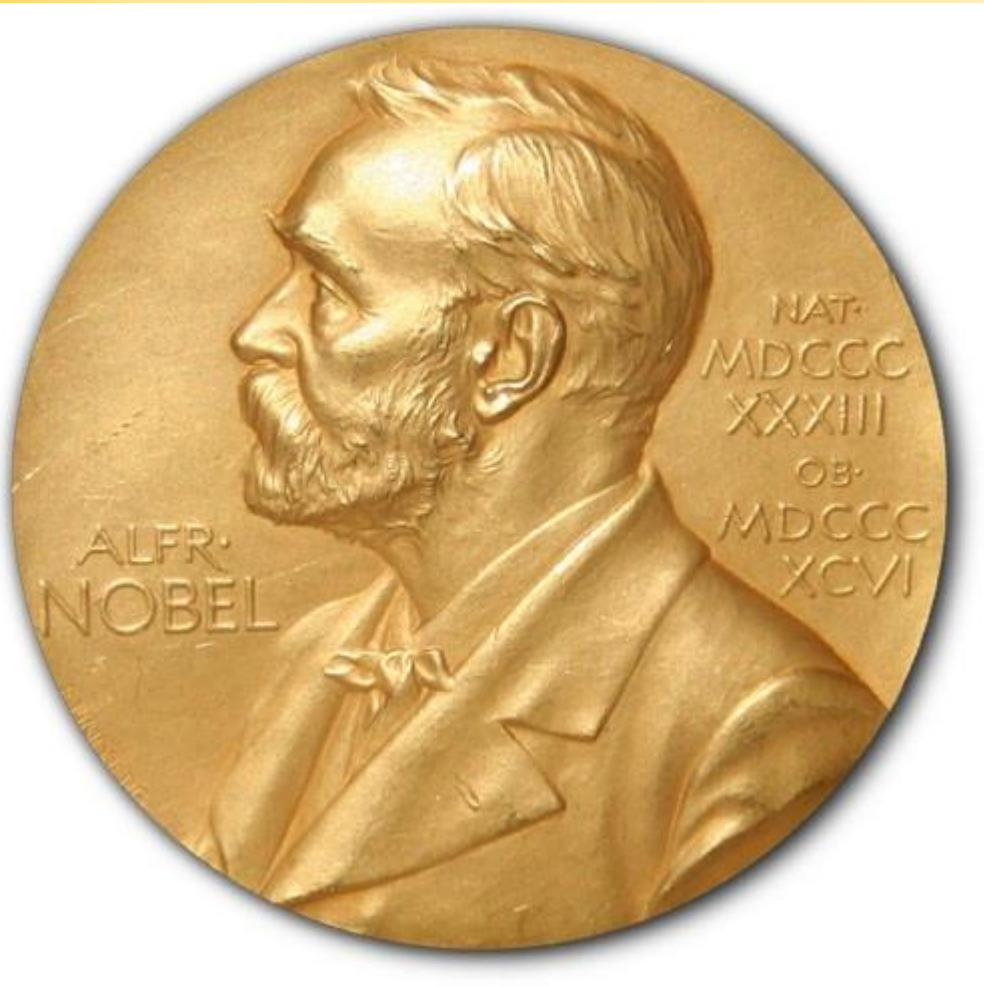
Альфред Нобель - шведський хімік-експериментатор і бізнесмен, винахідник динаміту та інших вибухових речовин, що побажав заснувати благодійний фонд для нагородження премією свого імені, що принесло йому посмертну популярність.

Заповіт Нобеля

27 листопада 1895 р. підписав заповіт, згідно з яким усе своє майно розміром близько 31,5 млн шведських крон призначив на фінансування міжнародної премії. Згідно з його волею, щорічний прибуток від спадщини має ділитися на 5 рівних частин між особами, які попереднього року найбільше прислужилися людству в галузях фізики, хімії, фізіології або медицини, і особливі досягнення перед людством у справі миру.

Правила видачі нагороди

За заповітом Альфреда Нобеля винагорода має бути отримана людиною, що створила «найвидатніші роботи в напрямку ідеалізму». Органом присудження Нобелівської премії є Шведська академія. Академія складається з 18 членів, відомих як De Aderton («Вісімнадцять»).

10 грудня – День Нобеля

У день смерті Альфреда Нобеля – 10 грудня – король Швеції у святковій урочистій атмосфері власноручно вручає лауреатам дипломи, грошові премії та спеціальні медалі. Сума премії становить 10 мільйонів шведських крон (близько одного мільйона доларів США) за кожен. При отриманні премії кожен новий лауреат виголошує промову.

В яких галузях присуджується Нобелівська премія

Номінація та присудження премії Нобелівська премія присуджується щорічно за досягнення у таких галузях:

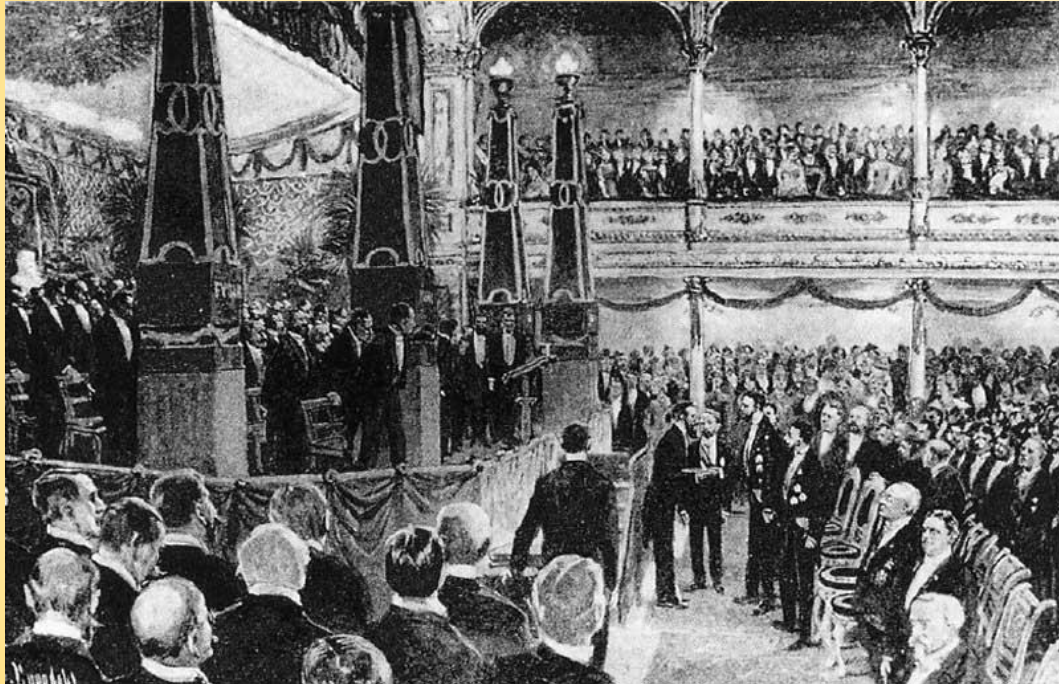
- **Фізика** — з 1900, Швеція
- **Хімія** — з 1900, Швеція
- **Медицина та фізіологія** — з 1900, Швеція
- **Економіка** — з 1969, Швеція
- **Література** — з 1900, Швеція
- **Захист миру** — з 1900, Норвегія
- **Нобелівська премія з економіки**, офіційна назва «премія пам'яті Альфреда Нобеля», присуджується з 1969-го року Банком Швеції.

Як саме обирають номінантів переможців

Усі претенденти проходять детальне вивчення і глибинну селекцію. Щороку приблизно у вересні члени Нобелівського комітету розсилають провідним професорам, ректорам університетів, колишнім лауреатам премії миру, урядам, міжнародним судам запрошення визначити коло номінантів на наступний рік і пояснити свій вибір. Заповнені аплікації слід повернути до 31 січня.

Після багатомісячних консультацій Комітет номінує 250-300 кандидатів, з яких відповідні установи повинні вибрати цьогорічних лауреатів. Хоча можуть і не вибрати. Статут Нобелівського комітету дозволяє не оголошувати лауреата, якщо серед запропонованих кандидатів немає достойних. Комітет засекречує списки номінантів на 50 років. Тобто, наприклад, лише у 2065 році ми дізнаємося, з ким змагалася за Нобелівську премію з літератури Светлана Алексієвич.

Перші Нобелівські премії

Крон-принц Густаф вручає першу Нобелівську премію з фізики Вільгельму Рентгену (зліва), Стокгольм, 10 грудня 1901 р., Каролінгський інститут

10 грудня 1901 року в Стокгольмі і Крістіанії відбулось перше вручення нині чи не найпрестижніших міжнародних премій, заснованих згідно заповіту шведського винахідника і підприємця Альфреда Нобеля. Її лауреатами стали поет **Рене Сюллі-Прюдом**, фізик **Вільгельм Рентген**, мікробіолог **Еміль фон Берінг**, хімік **Якоб Вант-Гофф** і **Фредерік Пассі** та **Анрі Дюнан**, відзначені за внесок у боротьбу за мир.

Хто відмовився від Нобелівської премії

За всю історію існування Нобелівської премії від неї відмовились 6 лауреатів :

1938 року німець **Ріхард Кун** відмовився (за наполяганням влади Німеччини) від премії з хімії, але згодом отримав диплом і медаль.

Наступного року цей вчинок повторили два його земляки: лауреат з хімії **Адольф Бутенандт** і лауреат з медицини **Гергардт Домаг**.

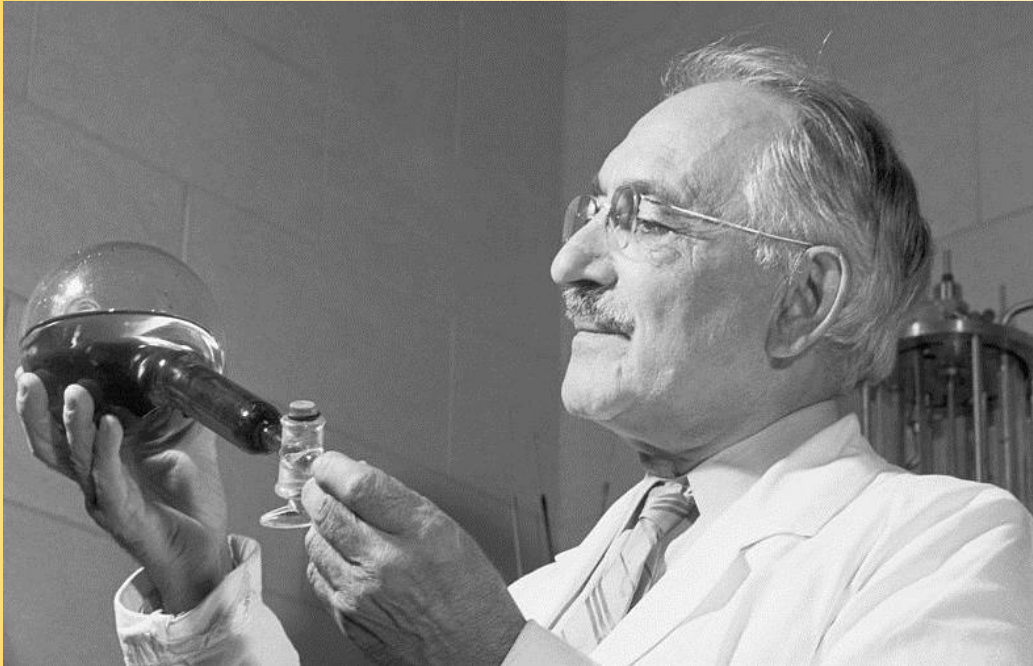
Крім того, від Нобелівських премій відмовились **Борис Пастернак** (в галузі літератури, **1958**; спочатку прийняв премію, але під тиском влади СРСР був змушений відмовитися).

Жан-Поль Сартр (премія з літератури **1964** року) і **Ле Дюк То**, нобелівський лауреат премії миру **1973** року.

Лауреати Нобелівської премії – вихідці з України

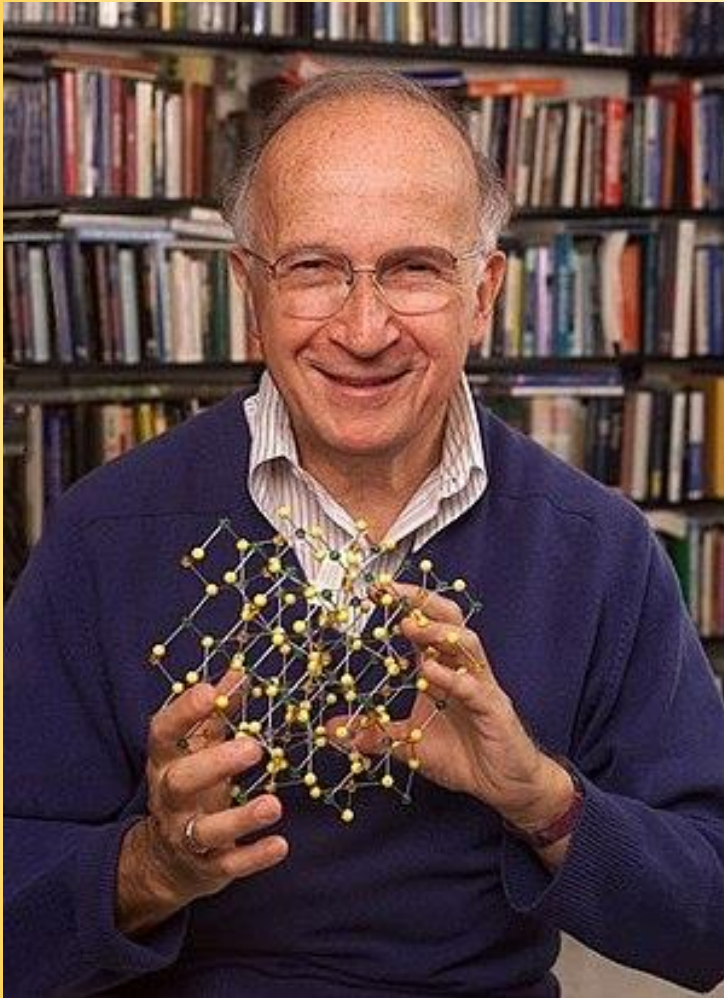
Ілля Ілліч Мечников (1845—1916) — мікробіолог, ембріолог, зоолог та імунолог україно-єврейсько-молдавського походження. Народився у с. Іванівка-Панасівка Куп'янського повіту на Харківщині. Емігрував до Франції через переслідування імперської влади за українофільські настрої. **1908** року Іллі Мечникову разом із німецьким ученим Паулем Ерліхом було присуджено Нобелівську премію — *«за праці з імунітету»*.

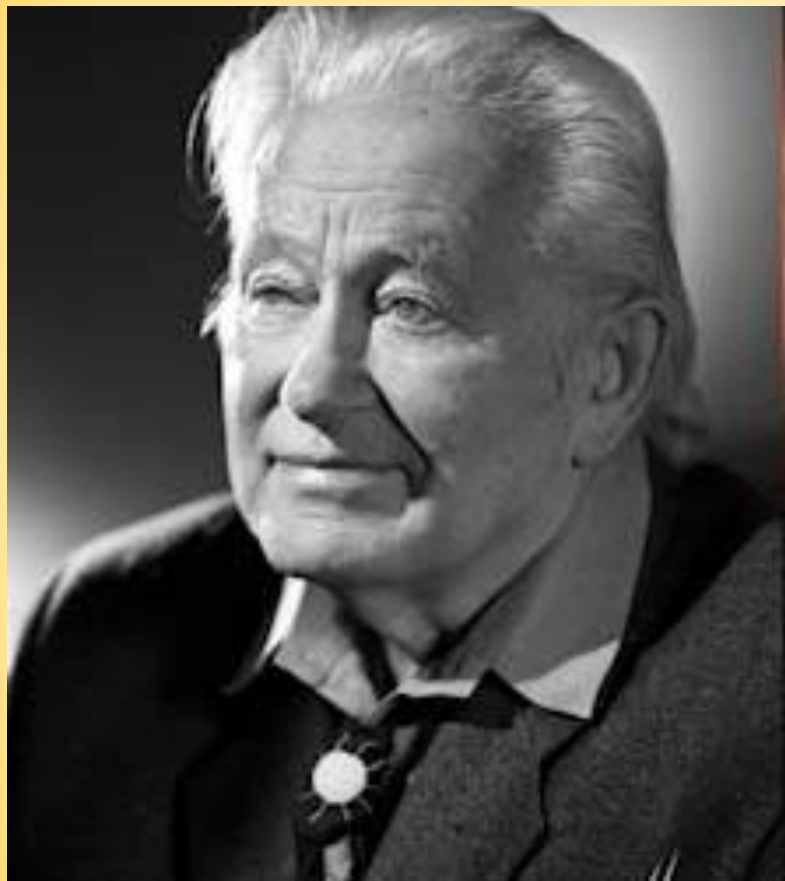
Зельман Абрахам Ваксман (1888—1973) — американський вчений, вихідець із с. Нова Прилука Липовецького повіту Київської губернії (тепер Вінницька область). Нобелівська премія 1952 року в галузі фізіології та медицини — *«за відкриття стрептоміцину — першого антибіотика, ефективного при лікуванні туберкульозу»*.

Шмуель Йосиф Халеві Аґнон (справжнє прізвище **Чачкес**) (1888—1970) — народився у місті Бучачі на Тернопільщині, у заможній і освіченій єврейській родині. За два найвідоміші романи — «Весільний балдахін» і «Нічний гість» — 1966 року йому було присуджено Нобелівську премію в галузі літератури (разом із Неллі Закс) — *«за глибоко оригінальну й майстерну прозу за мотивами життя єврейського народу»*.

Роалд Гоффман (1937) — народився в Золочеві в родині випускника Львівської політехніки інженера Гілея та вчительки Клари Сафран. Лауреат Нобелівської премії 1981 року «за розробку теорії протікання хімічних реакцій», що значно розширює можливості для планування хімічних експериментів. Саме йому належать слова «Україно, обітована земле мого серця!»

Георгій Харпак (Жорж Шарпак) (1924—2010) — французький фізик, родом із Дубровиці на Рівненщині (народився в єврейській родині). Його вважають одним із найталановитіших учених-експериментаторів. Лауреат Нобелівської премії з фізики 1992 року за *«винахід та вдосконалення детекторів частинок, особливо багатопровідної пропорційної камери»*.

Світлана Алексієвич (1948) — білоруська російськомовна письменниця, народилась у Станіславі (нині Івано-Франківськ) в сім'ї білоруса та українки. Лауреатка Нобелівської премії з літератури 2015 року *«за поліфонічні тексти, що є монументом страждання і хоробрості в наш час»*.

Українські письменники-номінанти на Нобелівську премію з літератури

Українські письменники, які відомі майже кожному українцю, були номінантами Нобелівської премії з літератури. Щоправда, з різних причин, вони, на жаль, не увійшли у списки лауреатів.

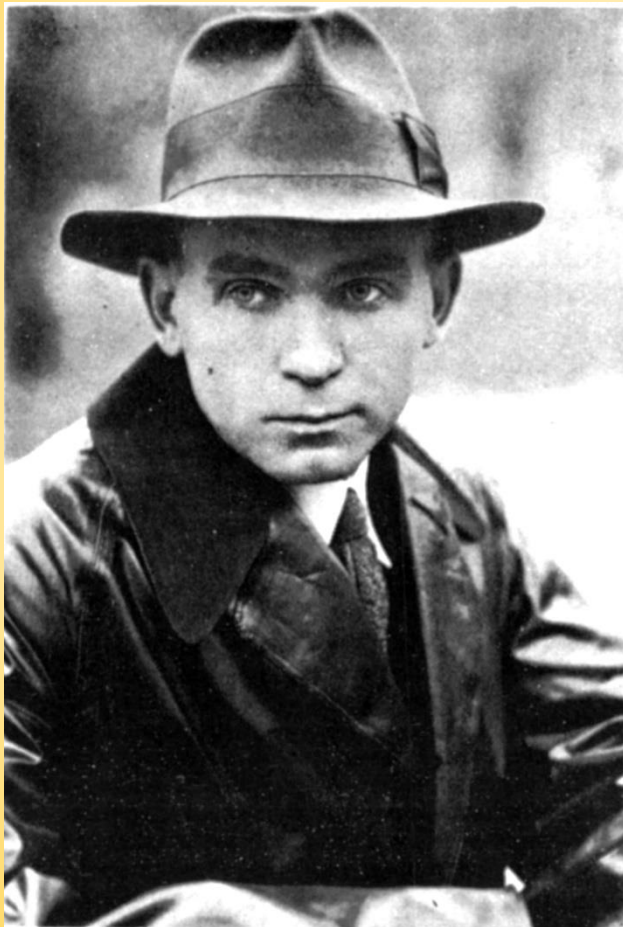
І найцікавіше — кандидатури представлених письменників висували відомі зарубіжні і впливові особистості. Це вкотре доводить, що українська література мала неабияку вагу за кордоном.

Іван Франко – перший український претендент на Нобелівську премію

Кандидатуру Івана Франка запропонував професор та доктор філософії з Відня Йосип Застирець. Позицію професора підтримав також шведський історик Г. Гярне. Відомо дві причини, чому Іван Франко так і не став лауреатом цієї премії. Перша — що лист від Застирця прийшов надто пізно, список номінантів уже був затверджений. Друга — смерть Івана Франка.

Улас Самчук

Після того, як світ побачив трилогію «Волинь» Уласа Самчука, його кандидатуру на здобуття Нобелівської премії з літератури висунув журнал Торонто «Современнік». Проте, аби її затвердити забракло рекомендації нобелівського лауреата.

Василь Стус

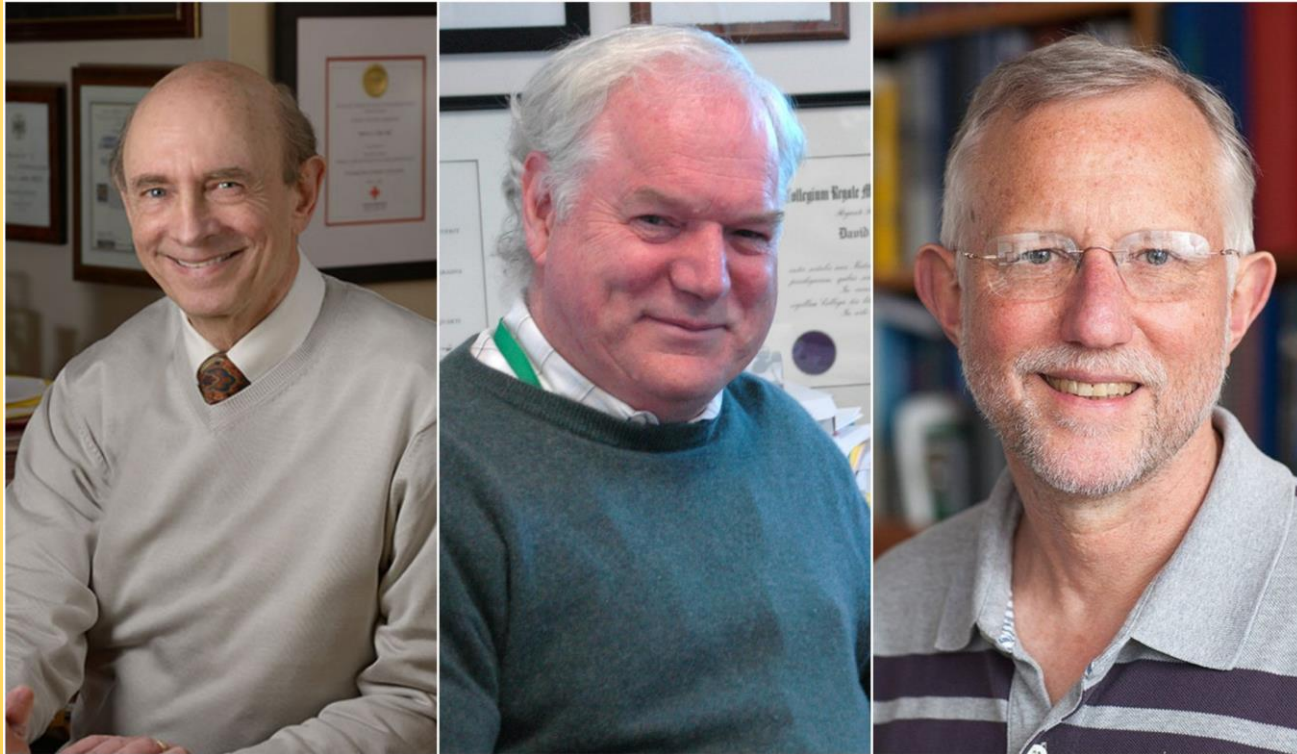
Відомий український поет, перекладач, прозаїк, критик, літературознавець, правозахисник — теж у списку номінантів. Творчість Василя Стуса була заборонена радянською владою, а самого поета на 12 років заслали до Сибіру. Кандидатуру висунув нобелівський лауреат Генріх Бель. Саме в той час Василь Стус згинув у таборі для політв'язнів, тому його кандидатуру так і не розглянули.

Павло Тичина

Український поет, перекладач, публіцист, громадський діяч, директор Інституту літератури АН УРСР, голова Верховної Ради УРСР двох скликань, міністр освіти УРСР, академік АН УРСР, член-кореспондент Болгарської академії наук, лауреат Сталінської та Шевченківської премій. У 1966 році завдяки українським активістам його номінували на Нобелівську премію з літератури, але шведський комітет відмовив у подачі заявки у зв'язку з «недоречністю та несвоєчасністю».

Нобелівські лауреати - 2020

Харві Альтер, Майкл Хоутон і Чарльз Райс

У галузі медицини та фізіології – **Харві Альтеру, Майклу Хоутону і Чарльзу Райсу**, які зробили вирішальний внесок у боротьбу з гепатитом С, що передається через кров – головною глобальною проблемою здоров'я, що спричиняє цироз та рак печінки у людей у всьому світі.

Роджер Пенроуз

Андреа Гез

Рейнхард Гензель

У галузі фізики та астрономії – Роджер Пенроуз, Рейнхард Гензель, Андреа Гез за вивчення чорних дір.

Роджер Пенроуз – лауреат Нобелівської премії з фізики 2020 року – придумав геніальні математичні методи вивчення загальної теорії відносності Альберта Ейнштейна. Він показав, що теорія веде нас до утворення чорних дір, монстрів часу і простору, які захоплюють все, що в них входить.

Щоби довести, що формування чорної діри є стабільним процесом, Пенроузу необхідно було розширити методи вивчення теорії відносності - вирішити проблеми теорії з новими математичними поняттями. Новаторська стаття Пенроуза була опублікована в січні 1965 року і до цих пір вважається найважливішим внеском в загальну теорію відносності з часів Ейнштейна.

Крім нього, половина Нобелівської премії була спільно вручена Рейнхарду Гензелю і Андреа Геза «за відкриття надмасивного компактного об'єкта в центрі нашої галактики».

Еммануель Шарпентьє (зліва) та Дженніфер А. Дудна

У галузі хімії – Еммануель Шарпентьє та Дженніфер А. Дудна за розробку метода редагування геному CRISPR/Cas9.

Разом вони довели, що технологія генетичних ножиць дозволяє керувати ДНК вірусів і «розрізати» будь-яку молекулу ДНК у певному місці. За допомогою цієї технології, відомої як CRISPR/Cas9, вчені вже змогли вивести рослинні культури, стійкі до цвілі та шкідників. CRISPR/Cas9 наразі використовується у клінічних дослідженнях нових методів лікування раку, ВІЛ та інших захворювань.

**У галузі літератури – поетесі
*Луїзі Глюк***

Луїза Глюк вважають однією з найвидатніших поетес сучасної американської літератури. Центральні сюжети її творів – дитинство, родина, близькі стосунки з батьками, братами та сестрами.

Премія Миру – Світовій продовольчій програмі

Світову продовольчу програму відзначили «за зусилля, спрямовані на боротьбу з голодом, за внесок у покращення умов для миру в районах, що постраждали від конфліктів, і за те, що вона діє як сила, що сприяє запобіганню використанню голоду як зброї війни та конфліктів».

Пол Мільграм

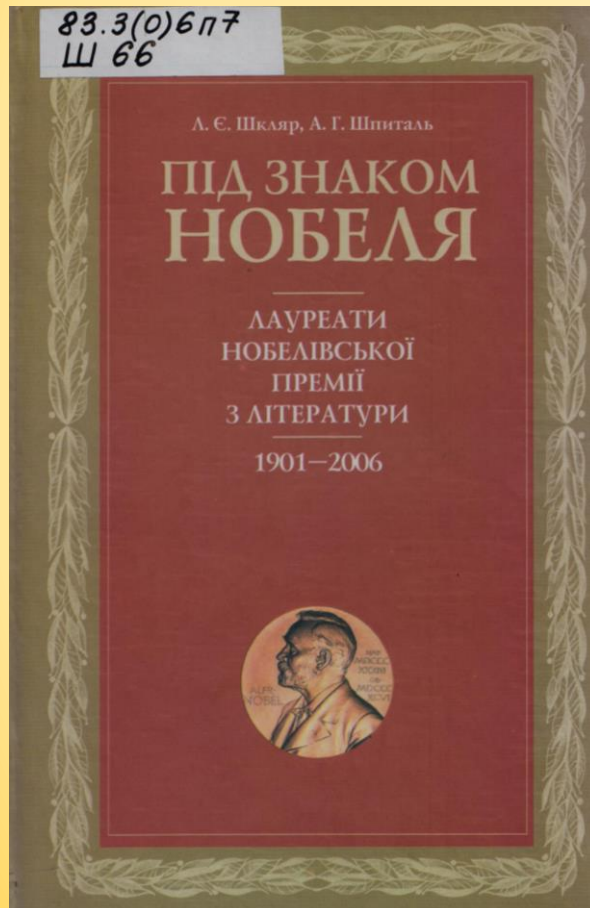

Робер Вілсон

У галузі економіки – *Полу Мільграму і Роберту Вілсону* за удосконалення теорії аукціонів і винахід нових форматів аукціонів

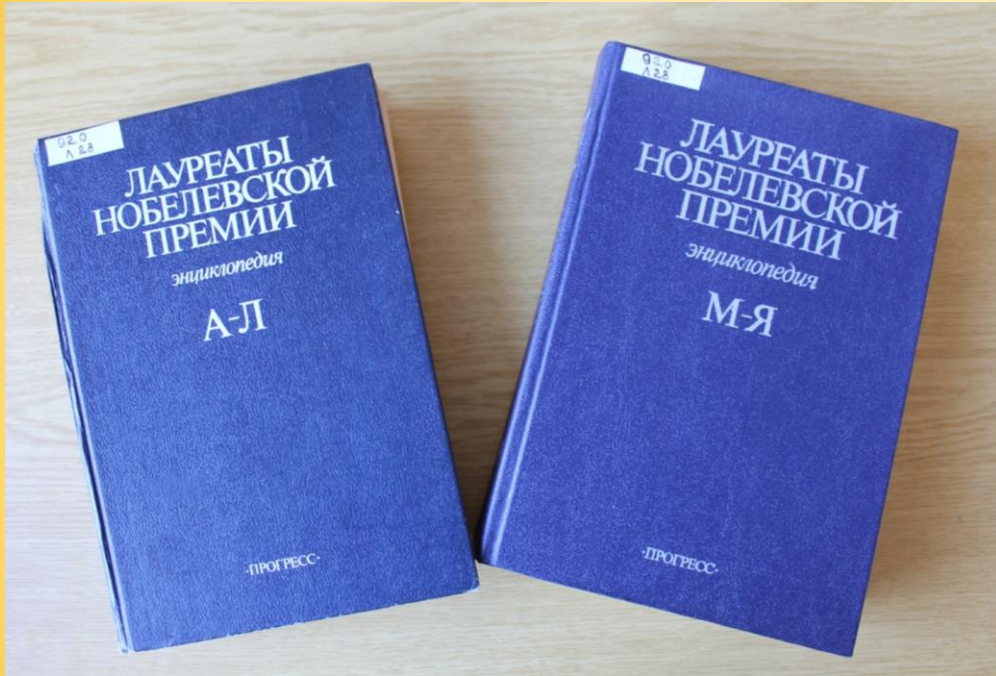
Нагорода, яку зазвичай називають Нобелівською премією з економіки, насправді прямого відношення до Альфреду Нобелю не має. На відміну від всіх інших номінацій, вона не була створена за заповітом шведського мецената, але заснована Шведським державним банком на честь свого трьохсотріччя і офіційно називається премією Шведського державного банку з економічних наук пам'яті Альфреда Нобеля. Виплачується премія за рахунок коштів, переданих держбанком Швеції в розпорядження фонду Нобеля, однак вибирає лауреатів Королівська шведська академія наук.

З фонду Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка

Шкляр, Л. Є. Під знаком Нобеля : лауреати
Нобелівської премії з літератури 1901-2006
/ Шкляр Л. Є., Шпиталь А. Г. – Київ :
Грамота, 2006. – 504 с. : іл.

*Видання містить більше сотні статей
про видатних письменників світу –
лауреатів Нобелівської премії з
літератури. У живій, стислій формі
подано головні віхи їхнього життя і
творчості.*

Лауреаты Нобелевской премии : энциклопедия :
в 2 кн. – Москва : Прогресс, 1992.

Кн. 1 : А-Л. – 775 с.

Кн. 2 : М-Я. – 861 с.

Видання містить 564 біографічні ілюстровані статті, присвячені видатним вченим і суспільно-політичним діячам, а також організаціям, удостоєним в 1901–1986 рр. цієї найбільш престижної премії в світі.

Поціновувачам читання пропонуємо твори Нобелівських лауреатів з фонду бібліотеки :

- Алексієвич, С. Останні свідки. Соло для дитячого голосу / Світлана Алексієвич ; [пер. з рос. Л. Лисенко]. – Київ : Дух і літера, 2016. – 360 с.
- Алексієвич, С. У війни не жіноче обличчя / Світлана Алексієвич ; [пер. з рос. В. Рафєєнка]. – Харків : Віват, 2017. – 398 с.
- Алексієвич, С. Цинковіє мальчики : докум. повісти / Светлана Алексієвич. – Москва : Известия, 1991. – 424 с.
- Алексієвич, С. Час second hand (кінець червоної людини) / Світлана Алексієвич ; [пер. з рос. Л. Лисенко]. – Вид. 2-ге. – Київ : Дух і літера, 2016. – 463 с.
- Гандке, П. Жінка-шкульга. Короткий лист перед довгим прощанням. Без бажання немає щастя : повісті : пер. з нім. / Петер Гандке. – Київ : Юніверс, 1999. – 253 с.
- Грасс, Г. Бляшаний барабан : роман : [пер. з нім.] / Гюнтер Грасс. – Харків : Фоліо, 2012. – 955 с.

- Дилан, Б. Назавжди будь молодим : [для дітей мол. віку] / Боб Дилан ; пер. з англ. В. Морозова. – Харків : Читаріум, 2018. – 34 с. : іл.
- Манро, Э. Беглянка : [рассказы] / Элис Манро; пер. с англ. Е. Петровой. – СПб : Азбука, 2014. – 350 с.
- Модіано, П. Улица Темных Лавок ; Утраченный мир ; Августовские воскресенья ; Смягчение приговора : [повести] ; пер. с фр. / Петрик Модіано. – Москва : Радуга, 1989. – 414 с.
- Стейнбек, Д. Грона гніву : [роман] / Джон Стейнбек ; [пер. з англ. О. Смольницької]. – Київ : КМ–БУКС, 2018. – 606 с.
- Токарчук, О. Бігуни : роман / Ольга Токарчук ; [пер. з пол. О. Т. Сливинського]. – Київ : КЕТС, 2013. – 414 с.

*Підготували Н. В. Адешелідзе,
І. Ф. Осауленко*